

Інформаційно-аналітична структура сучасної бібліотеки

У статті висвітлено основи сучасної організації інформаційно-аналітичної роботи бібліотек, вироблення методології дослідницької техніки шляхом аналізу змісту матеріалів про стан і властивості суспільної дійсності на основі застосування передових методів моніторингу й оброблення інформації (знань), посилення аналітичної і прогностичної складової в інформаційно-аналітичних матеріалах, використання електронних інформаційних технологій.

В умовах процесів глобалізації відбулися істотні зміни всієї інформаційної сфери зі становленням якісно нового рівня інформаційної культури й інформаційного середовища соціуму й всіх його складових. Ці процеси зумовили не тільки зростання обсягів інформації й забезпечення доступу до масивів знань, а й переосмислення значення інформації (знань) у системі стратегічних ресурсів, від яких залежить рівень розвитку суспільства. Вони включають взаємопов'язані і взаємообумовлені пріоритетні напрями щодо забезпечення повного використання якісної, релевантної і своєчасної інформації (знань) у всіх суспільно важливих галузях ділової активності суспільства, у тому числі і у сфері державного управління.

Суть організації результативної роботи сучасних інформаційних установ щодо задоволення інформаційних потреб суспільства полягає в тому, що «на будь-який попит інформаційна сфера відповідає практично миттєвим збільшенням відповідної продукції (послуг) чи появою нових» [3]. За дослідженнями фахівців, сучасний інформаційний сервіс розвивається в напрямі максимального задоволення інформаційних потреб конкретних категорій користувачів (науковців, спеціалістів сфери економіки, політиків, державних службовців, представників владних структур та ін.) в їх практичній діяльності.

З урахуванням сучасних тенденцій інформаційної інфраструктури можна стверджувати, що рівень розвитку бібліотечної діяльності, як одного з важливих її елементів, визначається не стільки формуванням значних обсягів інтелектуально-інформаційних ресурсів і забезпечення зручного доступу до них засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій, скільки інтенсивністю їх використання відповідно до потреб суспільства. Тобто ступенем перетворення і «підготовки не будь-якої інформації (знань), а лише тієї її частини, яка має чітке

функціональне призначення» [11], в інформаційні продукти і послуги для здійснення ефективної діяльності.

У цьому контексті важливою стає думка дослідників, що при генерації інтелектуально-інформаційних ресурсів «інформація і знання, розміщені в них, без урахування реальних інтересів користувачів стають мертвим капіталом» [4].

У зв'язку з цим на передній план дедалі нагальніше висуваються питання аналізу й оцінки стрімко зростаючих потоків інформації (знань), їхнього якісного добору й організації відповідно до потреб відповідної категорії користувачів.

Потребу в оперативно підготовленій інформації (синтезованій інформаційно-аналітичній, оглядово-аналітичній, прогнозно-аналітичній продукції) відчувають управлінські структури. Виникають серйозні проблеми у відповідній категорії користувачів: вони стикаються з величезними обсягами фрагментованих і суперечливих інформаційних потоків, в яких потрібно знайти й ефективно використати лише необхідну для їх власної діяльності інформацію. Характерною ознакою цієї категорії користувачів є те, що в їх діяльності особливо виявляється дефіцит часу при гострій потребі в якісно обробленій інформації (знаннях) для швидкого прийняття суспільно значущих рішень.

Відповідно до динамічних процесів суспільного розвитку вони потребують швидкої організації цілеспрямованих масивів інтелектуально-інформаційних ресурсів, що відображають закономірність розвитку суспільних процесів, сприяють державним органам своєчасно й ефективно відпрацьовувати шляхи і методи вирішення широкого спектра проблем соціально-економічного й культурно-політичного характеру.

Поряд із цим варто зауважити, що державотворча діяльність вимагає спеціальних процесів інформаційного обміну, встановлення та підтримки постійних зв'язків між владними структурами, державою і суспільством. На сьогодні залишаються актуальними висновки, зроблені дослідниками, про те, що в Україні «розбудова держави явно випереджає розбудову суспільства і тому інститути влади часто немов би зависають над прірвою: їм не зовсім зрозуміло, які цінності та інтереси суспільства вони мають відстоювати й захищати...» [2].

У сучасній соціотехніці управління особливе значення має оптимізація інформаційно-аналітичного забезпечення цієї діяльності, оскільки будь-яка керована система не в змозі функціонувати без налагодження надійного та оперативного зв'язку між суспільством і органами влади та виробляти відповідні рішення без повної, достовірної та оперативної інформації. «Вона є не просто впорядкованим набором фрагментів

проблемної галузі, а цілісною картиною, що відображає об'єкт управління в зручному для сприйняття ракурсі» [8].

Ідеться про інтелектуальні технології аналітики оброблення неструктурованої інформації (знань), на основі яких, зокрема, готується синтезована, оглядово-аналітична, прогнозна, експертна інформація (знання), до якої можна віднести аналітичний огляд видань з основними ідеями, думками з даної проблеми, що дає змогу прослідкувати еволюцію її розвитку, виявити певні закономірності, окреслити на базі аналізу великого масиву інформації вузькоспеціальне питання тощо.

Ці завдання входять у комплекс робіт інформаційно-аналітичних служб (підрозділів), що створюються відповідно до сучасних потреб на аналітичну продукцію та стають важливими елементами інформаційної інфраструктури. Більше того, вони здійснюють дослідження найактуальніших проблем політичного та соціально-економічного розвитку суспільства, надають рекомендації щодо уникнення небажаних ситуацій як для держави в цілому так і для окремої галузі чи компанії, що сприяє адекватному реагуванню на динамічні зміни у всіх сферах через систему інформаційної інфраструктури.

Створювані у відповідності до пріоритетних напрямів розвитку інформаційної інфраструктури щодо забезпечення сучасних інформаційних потреб такі підрозділи ввійшли в загальну систему бібліотечного обслуговування, займаючись пошуком, структуруванням масивів інформації (знань), формуванням БД з актуальних питань суспільного розвитку, економічних перетворень, аналізом періодики, нової монографічної літератури, введенням в обіг знань, інформаційною підтримкою комплексних аналітичних досліджень.

На сучасному етапі посилення ролі інформаційно-аналітичної діяльності в забезпеченні суспільних потреб переваги відповідних цьому напрямку роботи структур бібліотек визначаються насамперед наявністю доступу до величезних масивів інтелектуально-інформаційних ресурсів у фондах бібліотек (різних видів спеціальної літератури з широким тематичним охопленням, періодичної преси, у тому числі й провідних зарубіжних видань тощо).

Водночас розвиток інформаційно-аналітичних функцій обслуговування всіх категорій користувачів, у тому числі й органів державної влади, відбувається шляхом удосконалення традиційних форм роботи до «адаптації потрібної замовникам інформації (знань) у найбільш сприйнятному вигляді, що дедалі частіше набуває ознак власного бібліотечного інформаційно-аналітичного продукту, створеного на базі структуризації великих обсягів інформації (знань) [6].

З ефективним запровадженням і використанням можливостей інформаційно-телекомунікаційних технологій, зокрема Інтернету, інформаційний потенціал бібліотек у розробці якісно інших форм інформаційно-аналітичного супроводу діяльності своїх користувачів збагатився.

Введення в суспільний обіг, зокрема управлінську сферу, найбільш затребуваних для її функціонування інтелектуально-інформаційних матеріалів у формах, оптимальних для засвоєння, ефективного використання в практиці стало головною метою створення Відділу інформаційно-аналітичного забезпечення органів законодавчої, виконавчої і судової влади ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України. Цим структурним підрозділом, власне, у 1992 р. було започатковано Службу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади.

У процесі співпраці з представниками владних структур та вивчення їхніх інформаційних потреб, аналізу власних організаційно-технологічних можливостей, наявних у бібліотеці інтелектуально-інформаційних ресурсів, було визначене місце відділу в системі інформаційного супроводу діяльності державних органів. Це сприяло підвищенню якості виконання замовлень.

Головними завданнями Служби визначено:

- аналіз політичних, соціально-економічних процесів під час ринкових перетворень в Україні;
- аналіз ставлення до суспільного життя в Україні державних структур, громадської думки країн СНД та далекого зарубіжжя;
- вивчення державотворчого, законодавчого процесів у зарубіжних країнах і зіставлення їх з практикою законотворення в Україні;
- узагальнення досвіду роботи інформаційно-аналітичних структур у системі бібліотек з ефективного використання фондів активного введення в суспільний обіг наукової та іншої інформації, необхідної для підвищення ефективності діяльності органів державної влади;
- аналіз періодичної преси СНД, загальноукраїнських та регіональних видань, вивчення періодичної преси та ін. офіційних видань політичних партій, інших громадських об'єднань, релігійних організацій;
- у рамках наявних можливостей та виходячи з потреб владних структур, здійснення аналізу електронних потоків інформації, одержуваних комп'ютерними мережами України¹.

З метою реалізації цих завдань співробітниками Служби розроблювалися й опрацьовувалися методики створення власних бібліотечних

---

¹ Положення про Службу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України

інформаційно-аналітичних продуктів, орієнтованих на запити управлінських структур, технології відбору, оперування масивами інформації (знань), їх структурування, підготовки до використання сучасних інтелектуально-інформаційних ресурсів відповідно до запитів, створення комплексних проблемно-орієнтованих БД.

Зі зростанням конкуренції в середовищі створення та поширення інформаційно-аналітичних продуктів (послуг) дедалі більші вимоги ставляться до їх якості. У зв'язку з цим перед спеціалістами Служби постало завдання забезпечення показників якості продукowanego ними аналітичного матеріалу. Такими показниками стали повнота, достовірність та релевантність інформації (знань) при оперативному її опрацюванні; оптимальний рівень розробленості теми дослідження, з наявністю логічно викладених думок (ідей), висновків, прогнозів тощо.

Поряд з цим необхідно зазначити, що повнота і достовірність викладеного матеріалу полягає в більш ширшому охопленні відомостей із заданої теми та зіставленні фактів у процесі її дослідження. Насамперед ці вимоги можна задовольнити активним застосуванням існуючих на практиці технологій продукування інформаційно-аналітичних матеріалів, передових методів моніторингу, а також використанням швидкого доступу до різних джерел інформації, її обробки на основі впровадження електронних інформаційних технологій.

У зв'язку з цим спеціалісти Служби розв'язують організаційно-технологічні питання, починаючи від удосконалення існуючих у світовій практиці та вироблення власних раціональних прийомів роботи з інформаційним ресурсом, методів дослідження актуальних тем, що входять у коло інформаційних інтересів владних структур, і закінчуючи випуском готового аналітичного продукту. Сюди можна включити розроблення технологій й алгоритмів пошуку і відбору відомостей в інформаційних системах, базах даних та через комунікаційні засоби масової інформації (Інтернет), формування знань про особливості інформаційних потоків, структурування інформації (знань) за різними напрямками суспільної діяльності; вироблення методології аналізу та синтезу відомостей; уміння застосовувати засоби та технології збереження і поширення підготовленого інформаційно-аналітичного продукту.

Стрімке збільшення обсягів різноманітної інформації, з якою доводиться працювати, актуалізувало питання впровадження інноваційного підходу до організації інформаційно-аналітичної діяльності Служби у процесі обробки і використання інформації (знань), що проявляється в широкому використанні інноваційно-інформаційних технологій і насамперед комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням і можливос-

тей глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. У роботі з електронною інформацією дедалі більшого значення в динамічному ритмі сучасності відіграє часовий фактор: великі обсяги інформації виставляються на сайтах Інтернету в невеликі проміжки часу і потім знімаються чи зникають у надрах баз даних. Поряд з цим аналітики називають проблему надлишковості інформації, так званих інформаційних шумів тощо.

Ураховуючи ці фактори Служба об'єктивно зобов'язана була забезпечити оперативність інформаційного обслуговування під час аналізу великих обсягів нової інформації (знань), дедалі більшою мірою використовуючи комп'ютерні технології. У зв'язку з цим основними напрямками впровадження інноваційно-інформаційних технологій стали:

- використання можливостей Інтернет на стадії збору інформації;
  - комп'ютеризація процесу обробки інформації;
  - об'єднання комп'ютеризованих робочих місць у єдину інформаційну систему;
  - використання периферійних пристроїв;
- створення власних спеціальних електронних баз даних [9].

Невід'ємною частиною роботи з підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів Служби є формування і наповнення повнотекстових БД. Основними джерелами їх наповнення стала інформація центральних і регіональних періодичних видань, електронних ЗМІ, сайтів і порталів органів державної влади всіх рівнів, наукових установ, політичних та економічних структур, інших джерел глобальної мережі.

Інформація, розміщена в цих БД, дає змогу здійснювати дослідження різноманітних питань суспільно-політичної, економічної, культурної сфер України більш комплексно, виявити певні закономірності суспільного життя в різних його проявах, вивчити погляди на суспільно важливі питання різних представників політичних, економічних, наукових структур, охопити події всіх регіонів України, простежити процес розвитку досліджуваної теми. Ці БД є основою для підготовки спеціалістами Служби експертних, прогнозно-аналітичних матеріалів з проблем ефективності державотворчого процесу в динаміці та ін.

Завдання систематичного дослідження тенденцій і процесів економічної, політичної, соціально-культурної, наукової сфер держави спеціалісти Служби вирішують шляхом моніторингу змісту інформаційних потоків у динамічному інформаційному середовищі. Моніторинг важливих суспільних явищ, особливо передвиборних кампаній, засобів впливу на них, загальної суспільно-політичної ситуації в країні та її регіонах передбачає щоденне відстеження змістовної частини інформаційних джерел та її ґрунтовний аналіз.

З метою забезпечення оперативності, актуальності і повноти наповнення інформаційно-аналітичних матеріалів Служба проводить моніторинг як за об'єктами так і за основними темами дослідження [5].

Значна частина інформаційно-аналітичних матеріалів Служби виробляється саме на основі моніторингу центральних і регіональних видань, електронних ЗМІ. Зокрема, до таких продуктів належать інформаційно-аналітичний огляд оперативної інформації регіональних ЗМІ «Регіони сьогодні», «Відгуки про діяльність органів влади», щоденний випуск «Київська влада сьогодні», інформаційно-аналітичний бюлетень «Проблеми споживчої політики у владному вимірі», щотижневик «Прогнози» та ін.

До того ж спеціалісти Служби здійснюють не лише моніторинг економічних, політичних і соціальних процесів у державі, а й інформаційного супроводу цих процесів засобами масової інформації. Оскільки ЗМІ розглядається як один з вагомих інструментів, за допомогою якого можна впливати на процеси, що відбуваються в Україні, так і поза її межами. Це зумовило започаткування досліджень з вивчення ролі різних ЗМІ у висвітленні суспільно важливих проблем, маніпуляції суспільною свідомістю тощо.

Так, одним з напрямів діяльності Служби стало складання рейтингів найбільш освітлюваних ЗМІ подій економічної, політичної, соціальної сфери України. Рейтинг складається щотижня на підставі аналізу матеріалів центральної і регіональної преси, а також інтернет-видань [7].

Важливим у підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів є етап аналітичної обробки, під час якої отримана інформація (знання) аналізується, відокремлюється суб'єктивна, незначуща, застаріла або неінформативна змістовна частина.

Основні напрями цього процесу реалізуються «через аналіз матеріалу на семантичному, смисловому рівні, досягнення змістовного синтезу» [1], результатом якого стає екстракція інформації (знань) чи створення нової інформації. Зокрема, формування інформаційно-аналітичного опису стану досліджуваної проблеми, об'єкта, явища тощо в керованій сфері може здійснюватися двома зазначеними шляхами.

Створення нової інформації передбачає значну глибину переробки і осмислення базової інформації (знань), логічний аналіз матеріалів, що містить оцінку повідомлень, ідей, концепцій, прогнозів, рекомендацій, зіставлення різних точок зору, виявлення певних закономірностей суспільного життя в різних його проявах тощо. Шляхом такої переробки змісту первинних документів можуть бути розкриті тенденції розвитку різних напрямів суспільно-політичних подій, які зумовлюють ті чи інші

явища в управлінській сфері, виявлені проблеми, що потребують вирішення, ризики в конкретних ситуаціях, сферах та ін.

Зокрема, аналітичні дослідження Служби містять авторську переробку інформації (знань) з інтерпретацією подій, ситуацій чи проблем, експертними висновками, коментарями фахівців з питань, що піддаються аналізу. Таким чином робота спрямована не стільки на здійснення аналітико-синтегичної обробки первинних текстів, згортання інформації (реферування, анотування), скільки на дослідження суспільних процесів, резонансних подій, думок громадськості та ін.

З огляду на це однією з особливостей виробництва аналітичного матеріалу дослідники називають знання, досвід, професійну інтуїцію фахівців, які також виступає як інтелектуальний базис поряд із сукупними інформаційними ресурсами. Спеціалісти Служби мають орієнтуватися в актуальних питаннях суспільного життя, в особливостях сучасного політичного процесу, законотворення, пріоритетних напрямках зовнішньої політики та основах економічних законів тощо.

Таким чином, зусиллями спеціалістів СІАЗ вироблена методологія дослідницької техніки для отримання результатів шляхом аналізу змісту матеріалів про стан і властивості суспільної дійсності на основі застосування передових методів моніторингу й обробки інформації (знань), посилення аналітичної і прогностичної складової в інформаційно-аналітичних матеріалах, впровадження електронних інформаційних технологій. Цей процес можна розглядати як структурування масивів інформації (знань) та введення в державну сферу управління нової суспільно значущої інформації (знань).

Список використаної літератури

1. *Акилина, М.* Информационная функция как понятие [Текст] / М. Акилина // Библиотека. – 1999. – № 10. – С. 31–32.
2. *Видрін, Д., Табачник, Д.* Україна на порозі ХХІ ст. Політичний аспект [Текст] / Д. Видрін, Д. Табачник. – К. : Либідь, 1995. – С. 10.
3. *Винарик, Л. С., Щедрин, А. Н., Васильева, Н. Ф.* Информационная экономика: становление, развитие, проблемы [Текст] / Л. С. Винарик [и др.] / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. Донецк, 2002. – С. 210.
4. *Винарик Л. С., Щедрин А. Н.* Роль информационных технологий в управлении административными регионами [Текст] / Л. С. Винарик, А. Н. Щедрин / НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. – Препр. доклада ИЭП НАН Украины, 1995. – С. 5.
5. *Вишневецька, І.* Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів [Текст] /

І. Вишневська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2007. – Вип. 18. – С. 8–9.

6. *Горовий, В.* Процес вдосконалення бібліотечного обслуговування користувачів у контексті впровадження електронних технологій [Текст] / В. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2002. – Вип. 8. – С. 11.

7. *Гранчак, Т.* Дослідження впливу електронних ЗМІ на перебіг суспільно-політичних процесів як один з напрямів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного продукту [Текст] / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2003. – Вип. 11. – С. 35–50.

8. *Матвієнко, О.* Функції інформаційних аналітиків у процесі підготовки прийняття управлінських рішень [Текст] / О. Матвієнко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2000. – Вип. 5. – С. 316.

9. *Гранчак, Т.* Бібліотечно-інформаційні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Звіт про Міжнар. наук. конф. «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку наукових бібліотек» [Текст] / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2003. – № 6. – С. 10.

10. *Мищак, І.* Досвід оперативно-організаційної та методичної роботи щодо інформаційного забезпечення управлінських рішень [Текст] / І. Мищак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2003. – Вип. 11. – С. 73.

11. *Соснін, О. В.* Проблеми державного управління системою національних ресурсів з наукового потенціалу України [Текст] / О. В. Соснін : монографія. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – С. 23.